

7. Nurgalieva, G. (2011) «Konsepsia elektronnoho obuchenia kak informasionno-obrazovatelnoi sredy», *Jurnal «Vestnik obrazovaniya»*, №. 4, s. 12-14.
8. Usova A.V. (1980) «O kriteriah i urovnäh formirovaniya poznavatelnyh sposobnostei uchašihsä», *Sovetskaiya pedagogika*, № 1, s. 12, s. 45-48.
9. Tušminseva, E. V. *Formirovanie navykov myšlenia vysokogo urovnä kak odin iz komponentov optimizatsii obucheniya angliskomu iazyku v vysšei škole / E. V. Tušminseva. – Teks : neposredstvennyi // Molodoi uchenyi. – 2010. – № 3 (14). – S. 301-303. – URL: https://moluch.ru/archive/14/1306/.*
10. Sadykova O.V. (2003) «Pedagogicheskie uslovia razvitiya poznavatelnyh samostoiatelnyh sposobnostei studentov tehničeskogo vuza», *Disertasiya kandidata pedagogičeskikh nauk*, s.194.
11. Dlouha, J. (2009) «Instrumenty dlä osenki raboty studentov v interaktivnom (otkrytom) virtuälno prostranstve: tematičeskoe issledovanie kursa elektronnoho obucheniya v mejdunarodnoi seti universitetov», *Materialy 10-i Evropeiskoi konferensii po elektronnomu obucheniu, chteniu*, str. 166-176.
12. Odnosum L. (2006) «Formirovanie gotovnosti k samostoiatelnoi tvorčeskoj deiatelnosti u budušego injenera v vuze», *Disertasiya kandidata pedagogičeskikh nauk*, 187 s.
13. Kydyrbaeva G.T., Jeksembaeva G.O., Janatbekova N.J., Ualiev N.S. *Study on the use of electronic complex for promoting students independent activity., Proceedings of the 13th International Conference “Efficiency and Responsibility in Education 2016 ”., Czech University of Life Sciences Prague, 2016*
14. Kydyrbaeva G.T., Rahimjanova G.K. «Onlain obrazovanie, kak mehanizm razvitiya obrazovaniya», *Modern Science International scientific journal № 6, Vol., I. 2021. Founder and publisher: «Strategic Studies Institute» LLC., page 384*
15. R. L. Ebel and D. A. Frisbie, *Essentials Of Educational Measurement. Englewood Cliffs: NJ: Prentice-Hall, Inc*

ӘОЖ 37.01
ҒТАМР14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.023>

А.А. Төлбасиева,^{1*} Г.Ж. Лекерова¹, А.М. Үсенова¹

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті,
Шымкент қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ШЕТ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МӘНІ МЕН ҚҰРЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Шығармашылық күрделі үдеріс, ол адамға ғана тән іс-әрекеттің түрі, оның нәтижесінде шығармашылық қабілеттер дамиды және қалыптасады. Мақалада болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың мәні мен құрылымы қарастырылады. Біздің пікірімізше, болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігі жоғары оқу орнында білім беру үдерісінде білім мен дағдыларын жаңа жағдайларға тасымалдауын, оқу мәселелерін шешуде әрекет ету тәсілін өзгертуін көздейтін, үдерісіне қосылуын қамтамасыз ететін жеке тұлғаның іс-әрекеті, оның құрылымы келесі компоненттерден тұрады: мотивациялық, когнитивтік, іс-әрекеттік. Болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың мотивациялық компоненті болашақ мамандыққа оң мотивациясының, шығармашылық әлеуетіне саналы қызығушылығының құндылық көзқарасының болуын сипаттайды. Болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың когнитивтік компоненті шет тілі мен оны оқыту әдістемесі бойынша кәсіби білімін және психологиялық-педагогикалық білімін көрсетеді. Болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың іс-әрекеттік компоненті шет тіліндегі қарым-қатынасты логикалық түрде құра білу, сабақ бере білу, педагогикалық қарым-қатынас жасай білу, өзін-өзі тәрбиелеу біліктілігі мен кәсіби іскелік пен дағдылар жиынтығын қамтиды. Зерттеу барысында жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігінің құрылымдық компоненттерінің (мотивациялық, когнитивтік, іс-әрекеттік) қалыптасуының алғашқы деңгейін анықтау мақсатында эксперименттік тәжірибеде қолданылатын әдістемелер таңдап алынды. Болашақ шет тілі мұғалімдері ретінде студенттердің шығармашылық белсен-

ділігінің қалыптасу ерекшеліктерін анықтау үшін компоненттері мен өлшемдері анықталды. Авторлардың пікірінше, жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімі ретінде студенттің шығармашылық белсенділігі іс-әрекеттің мазмұнын, білім мен іс-әрекет тәсілдерін табысты меңгеру ұмтылысына, іс-әрекеттің мақсатына жету үшін адамгершілік-еріктік күш-жігерін жұмылдыруына қатынасынан көрінетін тұлғаның іс-әрекетінің сапасын сипаттайды.

Түйін сөздер: шығармашылық; белсенділік; шығармашылық белсенділік; шығармашылық белсенділіктің мотивациялық компоненті, шығармашылық белсенділіктің когнитивтік компоненті, шығармашылық белсенділіктің іс-әрекеттік компоненті, тұлғаның белсенділік деңгейі.

*Толбасиева А.А.,^{1*} Лекерова Г.Ж., Усенова А.М.¹
Южно-Казахстанский университет имени М.Ауэзова,
Шымкент, Казахстан*

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

Творчество – это сложный процесс, тип деятельности, уникальный для человека, в результате которого развиваются и формируются творческие способности. В статье рассматриваются сущность и структура формирования творческой активности будущих учителей иностранного языка. На наш взгляд, творческая активность будущих учителей иностранного языка предполагает перенос знаний и навыков в образовательном процессе высшего учебного заведения в новые условия, изменение способа действия при решении учебных задач, обеспечивает включение в процесс деятельности личности, ее структура состоит из следующих компонентов: мотивационного, содержательного, деятельностного. Мотивационный компонент формирования творческой активности будущих учителей иностранного языка характеризует наличие положительной мотивации к будущей профессии, ценностного отношения сознательного интереса к творческому потенциалу. Когнитивный компонент формирования творческой активности будущих учителей иностранного языка отражает профессиональные знания и психолого-педагогические знания по иностранному языку и методике его преподавания. Деятельностный компонент формирования творческой активности будущих учителей иностранного языка включает в себя умение логически выстраивать общение на иностранном языке, умение преподавать, педагогическое общение, навыки самообразования и набор профессиональных умений и навыков. В ходе исследования были выбраны методики, применяемые в экспериментальной практике, с целью выявления начального уровня сформированности структурных компонентов (мотивационных, когнитивных, деятельностных) творческой активности будущих учителей иностранного языка в образовательном процессе вуза. Определены компоненты и критерии для выявления особенностей формирования творческой активности учащихся как будущих учителей иностранного языка. По мнению авторов, творческая активность студента как будущего учителя иностранного языка в образовательном процессе вуза характеризует качество деятельности личности, проявляющееся в отношении к стремлению к успешному усвоению содержания деятельности, знаний и способов действий, к мобилизации нравственно-волевых усилий для достижения цели деятельности.

Ключевые слова: творчество; активность; творческая активность; мотивационный компонент творческой деятельности, когнитивный компонент творческой деятельности, деятельностный компонент творческой деятельности, уровень активности личности.

*Tolbassiyeva A.,^{1*} Lekerova G.,¹ Ussenova A.¹
¹M.Auezov South Kazakhstan University (SKU),
Shymkent, Kazakhstan*

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF FORMATION OF CREATIVE ACTIVITY IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Abstract

Creativity is a complex process, a type of activity that manifests itself in a person, as a result of which creative abilities develop and develop. The article examines the essence and structure of the formation of the

activity of the future foreign language. In our opinion, the creative activity of future teachers of a foreign language involves the transfer of knowledge and skills in the educational process of a higher educational institution to new conditions, a change in the mode of action in solving educational problems, ensures the inclusion of a person in the process of activity, its structure consists of the following components: motivational, meaningful, activity. The motivational component of the formation of the creative activity of future teachers of a foreign language characterizes the presence of positive motivation for the future profession, the value attitude of conscious interest in creative potential. The cognitive component of the formation of the creative activity of future teachers of a foreign language reflects professional knowledge and psychological and pedagogical knowledge of a foreign language and its teaching methodology. The activity component of the formation of the creative activity of future teachers of a foreign language includes the ability to logically build communication in a foreign language, the ability to teach, pedagogical communication, self-education skills and a set of professional skills and abilities. In the course of the study, the methods used in experimental practice were selected in order to identify the initial level of formation of the structural components (motivational, cognitive, activity) of the creative activity of future foreign language teachers in the educational process of the university. The components and criteria for identifying the features of the formation of the creative activity of students as future teachers of a foreign language are determined. According to the authors, the creative activity of a student as a future teacher of a foreign language in the educational process of a university characterizes the quality of an individual's activity, manifested in relation to the desire to successfully master the content of the activity, knowledge and methods of action, to mobilize moral and volitional efforts to achieve the goal of the activity.

Key words: creativity; activity; creative activity; motivational component of creative activity, cognitive component of creative activity, activity component of creative activity, level of personality activity.

Кіріспе. Заманауи қоғамның шынайылығы арасында оның барлық салаларындағы инновациялық үдерістер маңызды орын алады. Мұндай үдерістерді жүзеге асыру адамның ғылым, техника, өндірістің белгілі бір саласындағы іс-әрекетке арнайы кәсіби дайындығын ғана емес, сонымен бірге жаңа білімді тиімді игеруге де, өндіруге де, өз өмірі мен іс-әрекетіне шығармашылық көзқарасты жүзеге асыруға дайын тұлғаны қалыптастыруды талап етеді. Қоғамдық талаптардың осындай өзгерістерімен жоғары кәсіптік білім алудың мақсаты мен міндеттері, мазмұны жаңа сипатқа ие болуда. Сондықтан әлемдік мәдениетте және болашақ кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі анықтауын, танымдық іс-әрекетті өз бетімен жобалау біліктілігін, дағдыларын қалыптастыру үшін қажетті шарттарды құратын педагогикалық жүйені ұйымдастыру маңызды.

«Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасында «қазақстандық ЖОО-ның бәсекеге қабілеттілігін арттыру» міндетінің қойылуы жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттарын айқындаудың өзектілігін арттырады [1].

Шығармашылық, шығармашылық белсенділікті қалыптастыру пәнаралық категория мәртебесіне ие мәселе, әртүрлі дәрежеде зерттелінді. Тарихи тұрғыдан шығармашылық, педагогикалық шығармашылық, адамның жеке қабілеттерін ашу мәселелеріне Ежелгі дәуір философтары (Платон, Аристотель, т.б.), шығыстың көрнекті ойшылдары (Әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, т.б.), жанару кезеңінің ағартушылары (Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Пестолоции, А.Дистерверг), орыс педагогтары (К.Д.Ушинский, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский), қазақ ағартушылары (Ш.Уалиханов, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов, т.б.) өз еңбектерінде ерекше мән берген. Шығармашылық бүкіл болмыстың, қозғалыстың, дамудың, тіршіліктің көзі. Табиғат, қоғам құбылыстарында жеке адамның санасында, ішкі жан дүниесінде шығармашылықтың табиғи үрдістері үздіксіз жүріп жатады. Бұл ғалымдар көзқарастары «шығармашылық» адамның өзін жетілдіріп, дамытып отыруы деген философиялық тұжырымға сәйкес келеді.

Шығармашылық философиясы мен психологиясын, ойлау аспектілерін, философия тарихындағы шығармашылық мәселесін, шығармашылықтың диалектикалық-материалистік концепциясын (Б.Ф. Сорокин), шығармашылық іс-әрекет құрылымы мен механизмін (И.П.Колошин), шығармашылықтың мәні мен табиғатын (В.С. Библер, Г.С. Батищев, П.П. Гайденко және т.б.); лингвомәдени аспектісін (С.Ожегов, В.Даль және т.б.), шығармашылық сипаты мен оның негізгі түрлерінің ерекшеліктерін (М.С. Каган, Б.Г. Юдин және т.б.) қарастырған.

Болашақ мамандардың шығармашылығын қалыптастыру үрдісі жоғары педагогикалық білім берудің маңызды құрамдас бөлігі ретінде зерттелінген: болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыру (Б.А. Оспанова, А.С. Швайковский және т.б.), студенттердің креативтілігін қалып-

тастыру мақсатында инновациялық технологияларды пайдалану (Г.Қ. Нұрғалиева, Қ.М. Нағымжанова және т.б.), мұғалімдерді шығармашылық әрекетке даярлау (В.В. Шахгулари, Р.Ш. Сыздықова және т.б.) оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыру жолдары (Ә.С. Әмірова, А.А. Сағымбаев және т.б.), педагогтердің шығармашылық әлеуетін дамыту логикасы (Б.А. Тұрғынбаева және т.б.).

Сонымен «шығармашылық» пәнаралық категория ретінде адамзаттық іс-әрекеттің маңызды мәнін сипаттайды, бұл мәселенің әртүрлі аспектіде қарастырылғаны зерделенді:

- шығармашылық мәселесін философиялық аспектіде (Г.Гегель, И.Кант, Н.А. Бердяев);
- шығармашылық мәселесін әлеуметтік аспектіде (Д.И. Широков, Р.Абсаттаров);
- шығармашылық мәселесін физиологиялық аспектіде (И.П. Павлов, А.А. Ухтомский);
- шығармашылықтың психологиялық табиғатын (Д.Б. Боговлянская, Л.С. Выготский, В.В. Давыдов, Дж.Гилфорд, Э.Фромм, А.Маслоу және т.б.);
- шығармашылық пен жеке тұлғаның тұтастығын (Б.Г. Ананьев, М.С. Каган және т.б.);
- шығармашылық пен танымның белсенділігін (К.А. Абульханова-Славская және т.б.);
- шығармашылық пен өзін-өзі жүзеге асыруды (И.С.Кон, А.В.Петровский және т.б.);
- шығармашылық пен жеке тұлғалық ерекшеліктерін (А.Н. Лук, Я.А. Пономарев және т.б.);
- шығармашылық пен іс-әрекеттің байланысын (А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн және т.б.).

Философиялық энциклопедиялық сөздікте «шығармашылық – сапалық жаңа, бұрын ешқашан болмаған бірдеңе тудыратын қызмет, бұрын болмаған жаңа нәрсені жасап шығару; қайталанбайтын тарихи қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет» – деп түсіндіріледі [2, б. 392].

Психологиялық сөздік-анықтамалықта шығармашылық адамның белсенділігі мен дербестігінің өнімді түрі, ал тұлғаның белсенділігі «қоршаған ортаға, басқа адамдарға және өзіне бастамашыл әсер ету» деп сипатталады. Сондықтан шығармашылық жаңа материалдық және рухани құндылықтар жасау әрекетінің нәтижесі: ғылыми жаңалықтар, өнертабыстар, көркем шығармалар, компьютерлік бағдарлама, жоба және т.б.[3, б. 421].

Шығармашылық адамның белсенділігі мен дербестігінің өнімді түрі ретінде қарастырылып, шығармашылық пен жаңашылдықтың өзара байланысына баса назар аударылады. С.Л. Рубинштейн «шығармашылық – бұл нәтижесінде жаңа түпнұсқалық әрі әлеуметтік құнды өнім дайындалатын іс-әрекет, қоғамдық маңызы бар жаңа материалды және рухани құндылықтарды жасайтын адам әрекеті», – деген анықтама береді [4, б. 72].

Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігінде «шығармашылық – нәтижесі жаңа құрылған ерекше объективті және субъективті мәні бар жетілген материалдық және моральдық құндылықтар болып келетін іс-әрекет», – деп анықталады [5, б.205]

Педагогикалық энциклопедияда «шығармашылық» ұғымы адамның өзіндік ерекше және белсенді іс-әрекетінің жоғарғы формасы ретінде түсіндіріліп, әлеуметтік маңыздылығымен, жаңашылдығымен бағаланады. Басқаша айтқанда, шығармашылық педагогтың терең және жан-жақты білімінің ойлау көрсеткіштері; теориялық және әдістемелік қалыптарды педагогикалық іс-әрекетке көшіру дағдысы; өзін-өзі жетілдіруге және өздігінен білім алуға, жаңа әдістемелер, түрлер, тәсілдер мен амалдардың ерекше сәйкестігін құруы; білім мен ішкі түйсікке негізделген әрекет ету қабілеті», – делінген [6, б. 297].

Шетелдік ғалымдар шығармашылықты тұлғаның ақыл-ой қабілетімен байланыстыра қарастырады. Дж. Гилфорд «ақыл-ой іс-әрекетіне қабілеттілік шығармашылыққа әкеледі, ал шығармашылық дивергенттік өнім, яғни белгілі ақпарат негізінде жаңа, тапқыр шешім тудырады, дивергенттік ойлау жылдамдылық, икемділік сипаттарды білдіреді» – деп есептейді. Ол креативтілікті объектінің функциясын, оны жаңа сапада қолдана отырып, қайта ойлауға қабілеттілік ретінде қарастырады [7, б.90].

Осы тұжырымдар шығармашылық мәселесінің күрделі, көп қырлы екендігін, әртүрлі мазмұндық-мағыналық сипатының бар екендігін дәлелдеуге негіз болды. Демек «шығармашылық» қайталанбастығымен, бірегейлігімен және қоғамдық-тарихи сонылығымен ажыратылатын сапалы жаңаны тудыратын іс-әрекет, тұлғаны шығармашылық іс-әрекет субъектісі ретінде сипаттайды. Мұндай әрекеттің ерекшелігі, даму деңгейі тек әлеуметтік факторларға ғана емес, биологиялық факторларға да байланысты. Сыртқы факторларды (оқыту және тәрбиелеу жүйесі) басқару, реттеу жеке адамның ой санасына, қызметіне байланысты.

Ғылымда шығармашылық белсенділік көпқырлы ұғым ретінде анықталады. Адамның іс-әрекеті мен оның белсенділігі бір-бірін толықтырады, оның белсенділігі өмірлік күшінің көрінісі ретінде дамуының алғышарты және нәтижесі болып табылады. «Шығармашылық белсенділік» білімнің теориялық мәнін түсінуді, мәселені шншудің өзіндік жолын табуды талап етеді. Ол білімді меңгеруде

танымдық қабілеттерін дамытады, мақсатқа жетуде өздігінен білім алуға үнемі талаптануға тәрбиелейді.

Зерттеу материалдары және әдістері. Сондықтан мақалада болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастыру мәселесін эмпирикалық тұрғыдан зерттеудің нәтижелері ұсынылады. Зерттеудің мақсаты болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың мәні мен құрылымын анықтау болып табылады.

Болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудың мәні мен құрылымын ашып көрсетуде қарастылып отырған мәселені теориялық-әдіснамалық тұрғыдан негіздеуде психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, контент талдау, жалпылау, салыстыру және эмпирикалық, алынған деректерді сапалық және сандық өңдеу әдістері мен әдістемелер қолданылады.

Жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігін қалыптастыру және дамыту мәселесін шешуде шынайы шығармашылықты іс-әрекет өнімдерінің үлгілері түрінде ұсыну мүмкін емес, ол жаңашылдықты тұлғаның еркін білдіруін талап етеді.

Кез-келген саладағы (ғылыми, көркемдік, өндірістік, экономикалық, саяси және т.б.) шығармашылық іс-әрекет ғылыми білім деңгейін үздіксіз арттыру қажеттілігін болжайды және тұлғаның шығармашылық іс-әрекетінің жетекші құрамдас бөлігі ретінде шығармашылық ойлауды дамытумен қатар жүреді. Шығармашылық пайда болған міндеттерді әлдеқашан белгілі болған тәсілдермен шешу үшін талап етілгеннен тыс жоғары формадағы ойлау. Шығармашылық ойлау үрдісінде үстемдік еткенде елес болып көрінеді, мақсат пен іс-әрекет тәсілінің компоненті бола тұра, ол шеберлік пен инициативаның міндетті шарты ретінде шығармашылық іс-әрекеті деңгейіне дейін көтеріледі.

Я.А. Пономаревтің сөзімен айтқанда, шығармашылық «әр буынның алдын-ала ережелермен толық реттелетін іс-әрекеттен емес, алдын-ала реттелуі белгілі бір белгісіздік дәрежесін қамтитын, өзін-өзі ұйымдастыруды көздейтін жаңа ақпаратты алып келетін іс-әрекеттен тұрады» деген пікірімен келісуге болады [8, б. 10].

Шығармашылық кең мағынада объективті немесе субъективті жаңалыққа ие нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған белгісіздік жағдайындағы әрекет ретінде қарастырылады, яғни шығармашылық белсенділікке ұмтылу (мотивациялық компонент) және шығармашылық іс-әрекетті өз бетінше жүзеге асыру мүмкіндігі (операциялық компонент).

Ш.Ибрагимқызы ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру мәселесін зерттей отырып, шығармашылық пайда болған міндеттерді белгілі болған тәсілдермен шешу үшін талап етілетіндердің тысына шығатын жоғары формадағы ойлау деп тұжырымдайды [9, б.107].

Д.Б. Богоявленскаяның пікірінше, интеллектуалды белсенділік шығармашылықтың негізгі көрсеткіші болып табылады, ол екі компоненттің, атап айтқанда, танымдық (жалпы ақыл-ой қабілеті) және мотивациялық (меңгерілген білімді ұғынуы) үйлесімділігін көрсетеді. Сондықтан шығармашылықты көрсету өлшемі ақыл-ой тапсырмаларын орындауды сипаттайды [10, б. 84].

Б.А.Тұрғынбаева «мұғалімнің шығармашылық әлеуеті – бұл оның арнайы білімдері, кәсіби, тұлғалық, рухани сапаларының, акмеологиялық бағыттылығының жиынтығынан тұратын, педагогикалық әрекетті жаңашылдықпен жүзеге асыруға негіз болатын кіріккен кешенді сапасы», ал «шығармашылық – нәтижесінде объективті және субъективті жаңалық алынатын, тұлғаның ішкі әлеміне әсер ету арқылы әлеуеттің жоғарылауын қамтамасыз ететін адам әрекеті, адамның шығармашылық қабілеттерін, жаңа, стандартты емес ойлауды ашуға, тапқыр шешімдер жасауға қабілеттілігін анықтайтын ерекше, үнемі интеграцияланған қасиеті» дей отырып, шығармашылық үдерістің кезеңдерін шартты түрде былай топтастырады: жаңалықпен бетпе-бет келу; шығармашылық екіұштылық, белгісіздік; шешімнің жарқ етуі; шығармашылық акт; шешімнің дұрыстығын дәлелдеу [11, б.102].

Л.Е. Князева шығармашылық іс-әрекеттің құрылымдық құрамының келесі компоненттерін бөліп көрсетеді:

- мотивациялық (педагогикалық міндеттерді шешудің стандартты емес тәсілдерін іздеу қажеттілігі; педагогикалық іс-әрекетте өзінің шығармашылық қабілеттерін қолдануда өзін-өзі жетілдіру);
- бағдарлық (педагогикалық шығармашылықтың теориясы мен әдістемесін білу; шығармашылықтың арнайы түрлері туралы, атап айтқанда – әдеби, музыкалық, техникалық және т.б. білу);
- орындаушылық (қажетті ақпаратты шығармашылықпен өңдей білу; оқу-тәрбие жұмысының нәтижелерін болжау; дәстүрліден өзгеше оқыту мен тәрбиелеудің құралдарын, әдістерін, тәсілдерін әзірлеу; бірлескен шығармашылық іс-әрекетті ұйымдастыра білу; тиімді формаларын, әдістерін, тәсілдерін өзінің кәсіби іс-әрекетіне жалпылау және көшіру мақсатында басқа педагогтердің тәжірибесін талдау);

– бақылау-бағалаушылық (жаңа педагогикалық құралдарды әзірлеу мақсатында өз іс-әрекетінің нәтижелерін өзіндік талдауы; өзін-өзі бағалауы, яғни өзінің педагогикалық шығармашылық мүмкіндіктерін білуі [12, б. 117].

Шығармашылық өте күрделі үдеріс, ол адамға ғана тән іс-әрекеттің түрі, оның нәтижесінде шығармашылық қабілеттер дамиды және қалыптасады. Болашақ шет тілі мұғалімдері ретінде студенттердің шығармашылық белсенділігінің қалыптасу ерекшеліктерін анықтау үшін компоненттері мен өлшемдері анықталды.

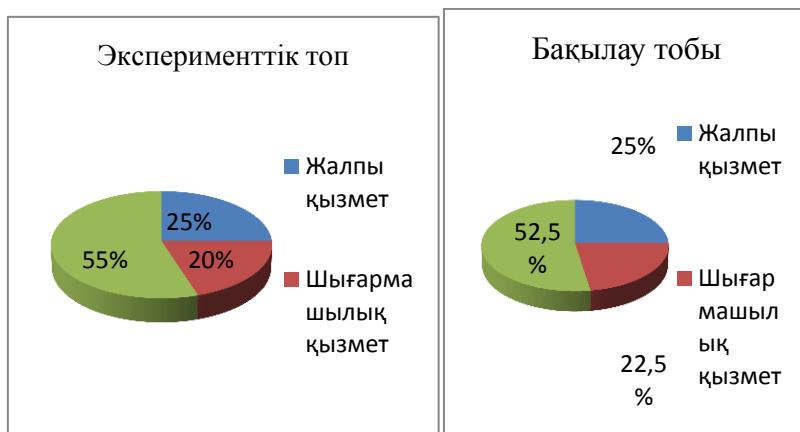
Біздің пікірімізше, болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігі жоғары оқу орнында білім беру үдерісінде білім мен дағдыларын жаңа жағдайларға тасымалдауын, оқу мәселелерін шешуде әрекет ету тәсілін өзгертуін көздейтін, үдерісіне қосылуын қамтамасыз ететін жеке тұлғаның іс-әрекеті, оның құрылымы келесі компоненттерден тұрады: мотивациялық, когнитивтік, іс-әрекеттік.

Сондықтан жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігінің құрылымдық компоненттерінің (мотивациялық, когнитивтік, іс-әрекеттік) қалыптасуының алғашқы деңгейін анықтау мақсатында эксперименттік тәжірибеде қолданылатын әдістемелер таңдап алынды.

Зерттеуге М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің 6В01730 – «Шет тілі: екі шет тілі» білім беру бағдарламасы бойынша оқитын 1-2 курс студенттері (жалпы саны – 40) қатысты.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Зерттеу барысында жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігінің мотивациялық компонентінің қалыптасу деңгейін анықтауда В.Э. Мильманның «Тұлға құрылымының мотивациясын диагностикалау» әдістемесі қолданылды. Әдістеме кәсіби іс-әрекет, соның ішінде зерттеу іс-әрекетінің мотивациясын диагностикалау үшін қолданылады. Бұл әдістемеді сыртқы және ішкі мотивация тұжырымдамасы негізге алынған. Нәтижесінде тұлғаның мотивациясының үш түрі анықталады: ішкі мотивация, сыртқы жағымды мотивация, сыртқы жағымсыз мотивация. Әдістеме тұлғаның жалпы және шығармашылық қабілетіне, қарым-қатынасына, әлеуметтік статусына және т.б. кейбір ұстанымдарына әсер етеді. Нұсқаулық бойынша түсіндіріледі: Әдістеме тұлғаның жалпы және шығармашылық қабілетіне, қарым-қатынасына, әлеуметтік статусына және т.б. кейбір ұстанымдарына әсер етеді. Тұлғаның бағыттылығына және жұмысына қатысты сұрақ-жауап құрастырылады. Сіздің өмір салтыңызға және өмірлік ұстанымдарыңызға қатысты 14 дәлел көрсетілген. Берілген сұрақта 8 нұсқа бар (а, б, в, г, д, е, ж, з). Мақұлданған жауаптың тұсына келесі көрсетілген белгіні қойыңыз (+) келісемін, (=) әрқалай, (–) жоқ, (х) келіспеймін, (?) білмеймін. Жауап бланкасы ұсынылады. Әрбір көрсетілген 1–ден, 14-ке дейінгі сұрақтарға ұзақ ойланбай тезірек жауап беруге тырысыңыз [13, б.55].

Әдістеменің жауап кілті бойынша талқылаудың нәтижесі анықтау эксперименті барысында эксперименттік топтағы болашақ шет тілі мұғалімдері ретінде студенттердің 25% жалпы қызметті (ЖҚ) таңдаса, яғни «қызметтік» тұлғаның мотивациялық бейінін; 20% шығармашылық қызметке (ШҚ) жүгінетіндігін, бұл «шығармашыл» тұлғаның мотивациялық бейінін; 55% әлеуметтік пайданы (ӘП) ойлайтындығын, яғни «әлеуметтік» тұлғаның бейінін көрсетеді. Бақылау тобындағы студенттердің 25% жалпы қызметті (ЖҚ) таңдаса, яғни «қызметтік» тұлғаның мотивациялық бейінін; 22,5% шығармашылық қызметке (ШҚ) жүгінетіндігін, бұл «шығармашыл» тұлғаның мотивациялық бейінін; ал 52,5% әлеуметтік пайданы (ӘП) ойлайтындығын, яғни «әлеуметтік» тұлғаның бейінін көрсетеді (1-сурет).

Сурет 1 – В.Э. Мильманның «Тұлға құрылымының мотивациялық диагностикасы» әдістемесінің нәтижесі (анықтау эксперименті)

Жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігінің когнитивтік компонентінің қалыптасу деңгейін анықтауда Е.Е. Туниктің «Жеке тұлғаның шығармашылығын диагностикалау» әдістемесі қолданылды. Бұл әдістеме болашақ маманның қаншалықты шығармашыл адам екенін, шығармашылық ойлау, шығармашылық белсенділік деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Мына нұсқаулық түсіндіріледі: Берілген сипаттамалардан басқаларға қарағанда өзіңізге лайықтысын табу үшін 50 сұрақ берілген жауап парағы ұсынылады, әр сұраққа бір ғана жауаптан белгілеу қажет. Мәліметтерді өңдеу барысында кілтпен салыстыруға болады.

Кілт

Қауіп-қатерге бейімділік (жауаптары 2 балл бағаланады)

а) оң жауаптар: 1, 21, 25, 35, 43, 44

б) теріс жауаптар: 5, 8, 22, 32, 34

в) «мүмкін» формасындағы сұрақтардың барлық жауаптары 1 баллмен есептелінеді

г) сұрақтарға «білмеймін» деген жауаптардың барлығы 1 баллмен бағаланады және жалпы қосындысынан алып тасталынады.

Білімге құштарлық (жауаптары 2 балл бағаланады)

а) оң жауаптар: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49

б) теріс жауаптар: 28

в) «мүмкін» формасындағы барлық жауаптары +1 баллмен, ал «білмеймін» –1 балл есептелінеді.

Қиындық (жауаптары 2 балл бағаланады)

а) оң жауаптар: 7, 15, 18, 26, 42, 50

б) теріс жауаптар : 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48

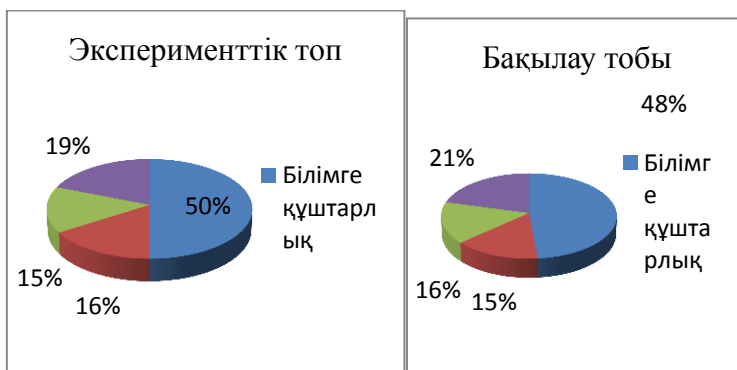
в) «мүмкін» формасындағы барлық жауаптары +1 баллмен, ал «білмеймін» –1 балл есептелінеді.

Қиялдау(жауаптары 2 балл бағаланады)

а) оң жауаптар: 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46;

б) теріс жауаптар: 14, 20, 39;

в) «мүмкін» формасындағы барлық жауаптары +1 баллмен, ал «білмеймін» –1 балл есептелінеді [13, б.42] (2-сурет).

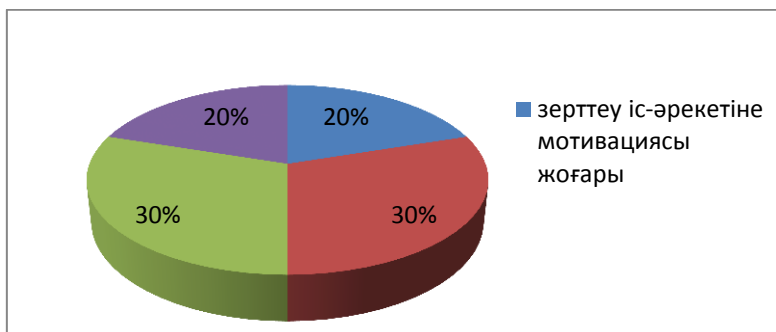
Сурет 2 – Е.Е. Туниктің «Жеке тұлғаның шығармашылығын диагностикалау» әдістемесінің нәтижесі (анықтау эксперименті)

Суретте көрсетілгендей, сауалнама мәліметтерін бағалауда тұлғаның шығармашылықпен тығыз арақатынасын көрсететін төрт фактор қолданылады, олар: Білімге құштарлық (Қ), Қиялдау (қ), Қиындық (қ) және Қауіп-қатерге бейімділік (Б). Әрбір фактор бойынша төрт өңделмеген көрсеткіштер, сонымен бірге көрсеткіштердің жалпы қосындысы негізге алынып, жауап кілтіне сай төмендегі көрсеткіштер анықталды. Эксперименттік топтағы студенттердің 50% Білімге құштарлық (Қ), 16% Қиялдау (қ), 15% Қиындық (қ) және 19% Қауіп-қатерге бейімділік (Б), ал бақылау тобындағы студенттердің 48% Білімге құштарлық (Қ), 15% Қиялдау (қ), 16% Қиындық (қ) және 21% Қауіп-қатерге бейімділік (Б) тандайды.

Жоғарғы оқу орнының білім беру үдерісінде болашақ шет тілі мұғалімдерінің шығармашылық белсенділігінің іс-әрекеттік компонентінің қалыптасу деңгейін анықтауда Г.Клаустың зерттеу іс-әрекетіне дайындығының жеке тұлғалық параметрлерін айқындау әдістемесі қолданылды. Жауаптарды саралау барысында басты назарда: а) бірнеше үндес идеялар қатарының ұсынылуы; ә) әр түрлі

идеялардың қатары; б) жаңалық, ерекше көзқарас және т.б. болды. Бағалау келесі шкалалар негізінде жүзеге асырылды: «4 ұпай» – педагогикалық шығармашылықтың жоғары деңгейі; «3» орташа деңгей; «2» – орташа деңгейден төмен; «1» – шығармашылық деңгейі мүлдем байқалмайды [13,б.49].

Сонымен салыстыру және бағалау параметерлеріне сәйкес эксперименттік және бақылау топтардағы болашақ шетел тілі мұғалімдері ретінде студенттердің 20% зерттеу іс-әрекетіне мотивациясы жоғары, 30% оқу әрекеттерін реттеуге икемді; 30% зерттеу іс-әрекетін орындауға ұқыптылығы, тиянақтылығы қалыптасқан, 20% зерттеу іс-әрекетін орындау динамикасы жоғары. Алайда эксперименттік және бақылау топтардағы студенттердің зерттеу іс-әрекетінідегі шығармашылық белсенділігін танымдық тұрғыдан ұйымдастыру қабілеті әлі де болса жеткілікті дамығандығы анықталды (3-сурет).

Сурет 3 – Г.Клаустың зерттеу іс-әрекетіне дайындығының жеке тұлғалық параметрлерін айқындау әдістемесінің нәтижесі (анықтау эксперименті)

Жоғарыдағы әдістемелер нәтижесі жаңа білімді меңгеруге және оны қолдануға бағытталған шығармашылық іс-әрекетте тұлғаның қиялы мен өзін-өзі танытуы жетекші рөл атқаратынына мән берудің қажеттілігін көрсетеді.

Шығармашылық белсенділікті дамыту шығармашылық үдерістің құрылымы мен құрамын түсінуге ықпал ететін және меңгерілген білімді әртүрлі жағдайларға ауыстыруды қамтамасыз ететін шығармашылыққа тұрақты қызығушылықты ынталандырады. Дербес, инновациялық белсенділік және шеберлік деңгейі артады: шығармашылық үдерістің қатысушылары іс-әрекет объектісінен жаңасын жасауға болатын субъектіге айналады. Шығармашылық белсенділік үдерісінде студенттер жан-жақты дамиды, шығармашылық еркін тұлғаға айналады, тұлғаның жеке мотивациялық-қажеттілік саласы толық дамиды.

Б.А. Оспанова болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастырудың педагогикалық негіздерін зерттей отырып, университеттік білім беру үдерісіндегі белсенділіктің тұлғаның іс-әрекетін, мінез-құлық стратегиясын және қарым-қатынасын жобалау рөлін айқындайды [14, б. 24].

Жумаш Ж.Е. болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің креативті күзиреттілігін мәселесі зерттей отырып, «креативтілік – жеке тұлғаның шығармашылық өнімді әрекетін көрсететін, адамның мотивациялық бағыты мен зияткерлік мүмкіндіктерінің, ізгілік қасиеттерінің бірлігін анықтайтын сапасы» деп анықтайды [15, б.284].

Сонымен ғалымдар еңбектеріне жасалған талдау шығармашылық белсенділікті кең мағынада келесідей сипаттауға мүмкіндік береді: «бір жағынан, қажеттіліктерді, қабілеттерді, жеке адамның өмірге деген қарым-қатынасын, екінші жағынан, қоғамға, жеке басына және жағдайларына қойылатын талаптарды интеграциялау негізінде өмірді ұйымдастырудың, реттеудің және өзін-өзі реттеудің өзіндік тәсілі». Осыдан шығармашылық белсенділік жеке тұлғаның қасиеті ретінде студенттің даралығын көрсетеді және әрқашан бейімділікпен, қызығушылықпен байланысты белгілі бір іс-әрекет түріндегі қажеттіліктерімен анықталады. Танымдық белсенділікті дамыту теориялық білімге, оқу және кәсіби іс-әрекетке оң көзқарасты қалыптастыруға, практикалық дағдыларды игеруге, оқушылардың кәсіби және тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға, олардың кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуге мотивациялық, танымдық және ұйымдастырушылық дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытынды. Теориялық талдау, нақтылау, жалпылап, жүйелеу әдістері арқылы шығармашылық кез келген мәселені шешудің жаңа тәсілін табу әрекеті, шығармашылықты жаңа материалдық және рухани құндылықтарды тудыратын іс-әрекет, барлық когнитивтік процестердің ішкі тетігі, ал шығарма-

шылық белсенділік жаңа өнімді жасауға бағытталған әрекет қана емес, осы әрекетті орындауға мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттер жиынтығы екенін көрсетеді.

Шығармашылық белсенділік студенттің құбылыстың мәніне терең ену, мақсатты жүзеге асыру үшін жаңа жолдарды іздеу ұмтылысынан байқалады. Ол студенттің жоғары ерікті қасиеттерімен, мақсатқа жетуде табандылығы және тұрақтылығымен, танымдық қызығушылықтарымен, зерттеу іс-әрекетімен ерекшеленеді.

Сонымен теориялық зерттеулер мен практиканы талдау оқыту үдерісінде студенттердің шығармашылық белсенділігінің мәні мен құрылымын анықтауға мүмкіндік берді.

Сондықтан шығармашылық белсенділік біртегізде тұлғаның өзіне, оның іс-әрекетіне тән, шығармашылық жағдаяттарды жете ұғынып іздестіруін, мотивтері мен әрекетінің бірегей мақсатқа бағытталуын сипаттайды деп тұжырымдауға болады, іс-әрекеттің жеке түрі ретіндегі өзіндік белгілері ретінде мыналар бөліп көрсетіледі:

– біріншіден, шығармашылық іс-әрекеттің өнімі қарама-қайшылық, логикалық, бейнелік, эмоционалды және рационалды, материалдық және рухани, теориялық және практикалық белгілерді сипаттайды;

– екіншіден, шығармашылық іс-әрекет нәтижесінде шынайылықтың идеалдық және материалдық қайтадан өндірілуінің салдары ретінде жаңа өнімді алу міндетті болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысы.

2. Ғабитов Т., Құлсариева А. Мәдени-философиялық энциклопедиялық сөздік. – Алматы: «Раритет», 2004. – 400б.

3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологический словарь-справочник. – Москва: АСТ, 2001. – 576 с.

4. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования. – М.: АИСССР институт философии, 1958. – 146с.

5. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология /жалпы ред. басқарған А.Қ.Құсайынов. – Алматы, 2002.–260 б.

6. Педагогическая энциклопедия // В 4 т. – М., 1966.–360 с.

7. Gui Ifogd I. P. The structure of intellect // Psychol Bull. 1956,53(4): P67–93

8. Пономарев Я.А. Психологический механизм творчества // В кн.: «Человек в систему наук». – М., 1989.–296 с.

9. Ибрагимқызы Ш. Ғылыми зерттеу іс-әрекеті арқылы болашақ мамандардың педагогикалық шығармашылығын қалыптастыру: 6D010300– Педагогика және психология Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. – Астана, 2016. –228б.

10. Божьявленская Д.Б. Психология творческих способностей: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: «Академия», 2002. – 320 с.

11.Тұрғынбаева Б.А. Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін қалыптастыру: пед.ғыл.док. ... дис. – Алматы, 2006. – 320 б.

12. Князева Л.Е. Формирование опыта творческой педагогической деятельности у студентов педвуза: дисс...канд.пед.наук – Ростов н/Д, 1991. – 220с.

13. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. –М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

14. Оспанова Б.А. Педагогические основы формирования креативности будущего специалиста в системе университетского образования: автореф. ... док. пед. наук. – Туркестан, 2006. – 43 с.

15. Жумаши Ж.Е. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің креативті құзіреттілігін қалыптастыру// Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы «Педагогикалық ғылымдар сериясы, №4 (64). 2019. – Б. 283–288.

References:

1. «Bilimdi ult» sapalı bilim berw» ulttıq jobasın bekitw twralı Qazaqstan Respwblıkası Ükimetiniñ 2021 jılǵı 12 qazandaǵı № 726 qawlısı.

2. Gabitov T., Kulsariyeva A. Mädeni-filosofiyalıq énciklopediyalıq sözdik [Cultural and philosophical encyclopedic dictionary]. – Almaty: «Raritet», 2004. – 400b.

3. Dyachenko M.I., Kandybovich L.A. *Psikhologicheskii slovar'-spravochnik*. [Psychological dictionary–reference book]. – Moscow: AST, 2001. – 576 p.
4. Rubinshtein S.L. *O myshlenii i putyakh yego issledovaniya* [About thinking and ways of its research]. – Moscow: AISSSR Institute of Philosophy, 1958. – 146s.
5. *Qazaq tili terminderiniñ salalıq ğılımi túsindirme sózdigi* [Field scientific explanatory dictionary of Kazakh language terms]: Pedagogika jáne psixologiya /jalpi red. basqarğan A.Q.Qusayinov. – Almaty, 2002.– 260 b.
6. *Pedagogicheskaya entsiklopediya* [Pedagogical encyclopedia]. V 4 t. – Moscow: 1966.–360 s.
7. Gui Ifozd I. P. *The structure of intellect* // *Psychol Bull.* 1956,53(4): P67–93
8. Ponomarev Ya.A. *Psikhologicheskii mekhanizm tvorchestva* // V kn.: «Chelovek v sistemu nauk» [Psychological mechanism of creativity] // [In the book: "Man in the system of sciences"]. – Moscow, 1989.– 296 s.
9. Ibrahimovyna Sh. *Ĝılımi zerttev is–äreketi arqılı bolaşaq mamandardıñ pedagogikalıq şıǵarmaşılıǵın qalıptastırw* [Formation of pedagogical creativity of future specialists through scientific research activity] : 6D010300– Pedagogika jáne psixologiya Filosofiya doktori (PhD) dárejesin alw úşin dayındalǵan dissertaciya. – Astana, 2016. – 228b.
10. Bogoyavlenskaya D.B. *Psixologiya tvorcheskikh sposobnostey*: [Psychology of creative abilities]: Ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb, zavedeniy. – Moscow: "Academy", 2002. – 320s.
11. Thunbaeva B.A. *Biliktilikti arttırw júyesinde muǵalimderdiñ şıǵarmaşılıq álewetin qalıptastırw* [Formation of creative potential of teachers in the system of professional development]: ped.ǵıl.dok. ... dıs. – Almaty, 2006. – 320b.
12. Knyazeva L.E. *Formirovaniye opyta tvorcheskoy pedagogicheskoy deyatel'nosti u studentov pedvuza*[Formation of the experience of creative pedagogical activity among students of a pedagogical university]: diss...kand.ped.nauk. – Rostov n / D, 1991. – 220s.
13. Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manuilov G.M. [Socio–psychological diagnostics of personality development and small groups]. – Moscow: Publishing House of the Institute of Psychotherapy, 2002. – 490 p.
14. Ospanova B.A. *Pedagogicheskiye osnovy formirovaniya kreativnosti budushchego spetsialista v sisteme universitetskogo obrazovaniya*: [Pedagogical foundations for the formation of creativity of a future specialist in the system of university education]: avtoref. ... dok. ped. nauk. – Turkestan, 2006. – 43s.
15. Zhumash J.E. *Bolaşaq bastawısh sınap muǵalimderiniñ kreativti quzirettiligini qalıptastırw* [Formation of creative competence of future primary school teachers] // *Abay atındaǵı QazUPW Xabarşı «Pedagogikalıq ǵılimdar seriyası, №4 (64). 2019. – B. 283–288.*

IRSTI 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2959–5762.2023.78.2.024>

Zhorokpayeva M.^{1*}

Semey Medical University NCJSC,
Semey, Kazakhstan.

TRAINING FOR FOREIGN STUDENTS IN COMMUNICATIVE DIRECTION

Abstract

The article deals with the issue of teaching foreign students in the communicative direction. When organizing the educational process, communicative or non-communicative types of students are mentioned. Teaching foreign students in the communicative direction is to ensure effective contact with the environment.

E.I. Passov offers five ways of communicative learning to communicate: 1. Speaking is the desire for mental activity. 2. Privatization position. 3. Functional position. 4. The position of the situation. 5. Innovative position. Each of these positions was analyzed. In speech etiquette, the teacher plays the role of a conductor who teaches the order of conversation, establishing contact with interlocutors, paying attention to the national specific stereotype accepted and fixed in society. In order to be able to communicate in different situations, a foreign student must get used to listening, watching and performing various audio and video tasks. For this, types of work with audio and video tasks are shown. It is said that when a teacher gives dialogues and